

Handreiking steunmaatregelen coronacrisis

Ideologische en financiële uitgangspunten voor raadsfracties

Hoe houd je de lokale samenleving overeind tijdens en na de coronacrisis? Welke ideologische en financiële uitgangspunten hanteer je als PvdA'er in de lokale politiek? Met die vragen worstelen raadsfracties en bestuurders in alle gemeenten van Nederland. Daarom hebben we het initiatief genomen om op basis van een aantal goede voorbeelden een handreiking te ontwikkelen. We doen concrete suggesties om grip te krijgen op de coronacrisis in de lokale politiek.

Drie punten staan daarbij centraal:

1. **Informatiebehoefte:** hoe zorg je dat je als lokaal politicus over de juiste sturingsinformatie beschikt voor keuzes in jouw gemeente?
2. **Financiële uitgangspunten:** de impact van de crisis is groot en het zal waarschijnlijk lang duren. Welk financieel perspectief is er voor steunmaatregelen?
3. **Ideologische uitgangspunten:** in tijden van crisis is het zaak te prioriteren. Welke ideologische uitgangspunten kan je hanteren?

Algemeen perspectief

De coronacrisis is een gezondheids-, economische én samenlevingscrisis ineen. De vraag die de (lokale) politiek dient te beantwoorden is, zoals Lodewijk Asscher terecht stelde: '*Hoe ziet de samenleving van morgen eruit?*'.¹ Het antwoord daarop gaat niet alleen over steun op de *korte termijn*, maar vooral ook over de vraag hoe we inwoners, ondernemers, verenigingen en maatschappelijke en culturele instellingen overeind houden op de *lange termijn*. Eerlijker en fatsoenlijker. Want na de uitbraakfase van de pandemie en de overgangsfase, waar we nu in zitten, volgt de onvermijdelijk langdurige fase van de anderhalvemeter economie en de anderhalvemetersamenleving.

1. Informatievoorziening over maatschappelijke en financiële impact

De anderhalvemetersamenleving brengt een fors palet aan kwetsbaarheden en uitdagingen met zich mee. Zonder uitpuittend te willen zijn:

- Ze maakt kwetsbare inwoners nog kwetsbaarder;
- Ze vergroot de soms toch al ernstige problemen achter de voordeur (van schooluitval tot kindermishandeling en psychische problematiek);
- Ze legt een voortdurend en klemmend beslag op de nu al onder druk staande zorg-, onderwijs-, politie- en welzijnswerkers, die ons door deze crisis slepen;
- Ze vormt de potentiële economische doodsteek voor talloze bedrijven, zzp'ers, ontslagen werknemers, verenigingen, en maatschappelijke en culturele instellingen;
- Ze kan een bron zijn voor een economische crisis, grote werkeloosheid en een versterkte tweedeling: tussen mensen met en zonder vermogen, tussen wijken, tussen stad en platteland, in het onderwijs, tussen ziek en gezond;
- Ze legt een bom onder de huishoudportemonnee van gemeenten, die door de trap-op-trap-af en toenemende uitgaven in het sociaal domein ook voor de coronacrisis bijna leeg was.

Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat je een scherp beeld krijgt: zowel een periodieke thermometer van de lokale financiën als van de verwachte maatschappelijke impact zijn van cruciaal belang. Ook is het zaak om alert te blijven desinformatie en *fake news*. Maak daarom afspraken met jouw college over de maatschappelijke en financiële sturingsinformatie, die ze hebben, en roep op om deze impactanalyse periodiek te delen met de raad (zie de motie [scenario's steunpakket corona](#)).

¹ <https://www.pvda.nl/wp-content/uploads/2020/05/Hoe-we-uit-de-coronacrisis-komen.pdf>

2. Financiële uitgangspunten

Steunmaatregelen kosten geld. Ingeschat wordt dat de coronacrisis in dit jaar minstens 5 tot 10% van de gemeentelijke begroting aan extra lasten met zich meebrengt. Dat zijn vele miljoenen voor de gemiddelde gemeente.

Dat geld ligt bij gemeenten niet op de plank. Veel gemeenten willen dan ook dat Den Haag extra geld beschikbaar stelt. Die roep is logisch, maar let op: als het kabinet één jaar incidenteel geld vrij maakt en het jaar daarop fors gaat bezuinigen, betekent dat alleen maar uitstel van de problemen. Via de trap-op-trap-af systematiek moeten gemeenten dan volgend jaar de publieke infrastructuur, die dit jaar met moeite overeind is gehouden, alsnog kapot bezuinigen.

Rijksoverheid en het lokaal bestuur moeten dus uit de reflex blijven om de nu oplopende kosten op korte termijn via bezuinigingen in te willen lopen. Als er iets gevaarlijk is dan is het de volgende neerwaartse spiraal:

- Staat en gemeenten geven tijdelijk extra geld uit;
- De staatskas spekt gemeenten met incidentele middelen;
- Het Rijk gaat bezuinigen en de gemeenten worden meegesleurd in de trap-af-systematiek;
- Gemeenten moeten nog forser bezuinigen op zorg, armoede en publieke voorzieningen.

Daarom roepen we lokale raadsfracties om als volgt naar de lokale begroting voor 2021 en verder te kijken:

- Gebruik de uitgangspunten van vóór de coronacrisis voor het opstellen van de begroting 2021 en het meerjarenperspectief. Zit je in de oppositie: roep je college op om dit te doen;
- Actualiseer uiteraard het beeld van de financiën, maar houd de kosten van de coronacrisis (geraamd op zo'n 5 tot 10% van de lokale begroting) buiten de begroting, conform de systematiek, die het Rijk eerder toepaste bij de jeugdzorg;
- Start hiertoe met je buurgemeenten, regio, provincie en de VNG een lobby richting Rijk en provincie met twee doelen:
 1. Lobby voor toestemming om de coronalasten als incidenteel nadeel te beschouwen en buiten de boeken te houden;
 2. Lobby voor financiering door: 1) Rijksbijdragen; 2) aangetrokken langjarige geldleningen (met zeer lage rente); 3) inzet eigen reserves. En neem langjarig de tijd om de coronalasten terug te betalen;

- Blijf weg van voorwaarden als co-financiering. De kas is te leeg om daaraan te kunnen voldoen. Al voor de coronacrisis lukte het al een op de drie gemeenten niet om een sluitende begroting te maken²;
- Stel, als je het kunt beïnvloeden, (nog) geen voorjaarsnota vast maar wacht met de kaders voor 2022 tot er meer duidelijkheid is over de tegemoetkoming van het rijk.

Met de motie **coronalasten buiten begroting** kan je hier in jouw gemeente mee aan de slag.

3. Ideologische uitgangspunten

In het debat over steunpakketten en financieel perspectief gaat het te allen tijden over de vraag wie je wilt helpen. Daarop past niet één dwingend antwoord voor alle gemeenten. Wel kunnen de volgende uitgangspunten – ingekleurd voor de lokale situatie – helpen om hier een antwoord op te bieden:

Kwetsbaren beschermen

De slachtoffers van vandaag zijn niet per definitie de kwetsbaren van morgen. Vandaag zijn het de ouderen en de zieken, die het grootste gezondheidsrisico lopen, morgen zijn het de werknemers, zzp'ers, ondernemers en maatschappelijke instellingen, die in broodnood komen. Het zijn de kinderen in ontwrichte gezinnen, de mensen met psychische problemen, de verslaafden en daklozen, die uit beeld dreigen te raken en waarvoor als we niet uitkijken morgen nog minder hulp beschikbaar is.

Vandaag vrezen we voor de gezondheid van het individu, morgen dreigt er een langdurige ijskoude winter over de samenleving neer te dalen. In die winter moeten wij een deken bieden voor hen die in de kou liggen. Wij zijn ons bewust van de lange termijn effecten van deze crisis. Op dit moment zien we een kleiner beroep op de (jeugd)zorg en Wmo. Wij beschouwen dat als uitgestelde zorg en bereiden ons voor op een grote golf aan zorgvragen die hieruit voortvloeit.

In de arme wijken zal corona zorgen voor een langjarig en eigenstandig effect op de jeugdzorg, die wij nu niet kunnen voorkomen met preventieve activiteiten. Veel kinderen, met name in kleine woningen en met laaggeletterde ouders, hebben een groter risico op onderwijsachterstanden, en lopen achter de voordeur meer risico's op het in aanraking komen met geweld in het gezin of om in verleiding te komen voor criminaliteit. In het ergste geval raken zij 'zoek'.

Mogelijke maatregelen

- *De open-einde regelingen voor armoede, jeugdzorg en Wmo blijven overeind en zijn juist nu onze garantie, dat iedereen die zorg nodig heeft, ook geholpen wordt;*
- *We pleiten voor het afschaffen van het abonnementstarief in de Wmo, en het opnieuw introduceren van een inkomensafhankelijke bijdrage voor de Wmo-voorzieningen;*

² Loon, W. van en Rottinghuis, K., 'Geldnood dreigt in veel gemeenten', in: NRC, 29 april 2020, <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/29/geldnood-dreigt-in-veel-gemeenten-a3998304>.

- *We kiezen in het armoedebelid en bij de bijzondere bijstand voor een eerlijke en fatsoenlijke benadering en hanteren het besteedbare inkomen als uitgangspunt. Ook zzp'ers komen hiervoor in aanmerking;*
- *Met de daklozenopvang, zorginstellingen, jongerenwerkers en het onderwijs brengen we in kaart hoe het staat met kwetsbare groepen. Denk daarbij kinderen in ontwrichte gezinnen, leerlingen die niet meer naar school gaan, eenzame ouderen, en mensen met psychische of verslavingsproblematiek;*
- *Om acute nood te lenigen kunnen we incidentele maatregelen treffen, zoals extra slaappleaatsen voor daklozen en opvang van verwarde personen in de leegstaande hotels;*
- *Met het inrichten van een (digitaal) crisisloket voor vroeg signalering van schulden en een loket, waar inwoners terecht kunnen voor (financieel) advies en het maken van concrete afspraken met corporaties, nutsbedrijven en zorgverzekeraars over het voorkomen van betalingsachterstanden;*
- *We kiezen voor sociale investeringen in mensen met (gestapelde en/of verborgen) problemen. Met het helpen bij huurachterstanden kunnen we huisuitzettingen voorkomen en beschermen we mensen voor dakloosheid. Met budgethulp en hulp bij het huishoudboekje met kleine overbruggingsregelingen kun je jarenlange schuldhulpverlening voorkomen;*
- *Met de zomerschool voorkomen we dat kinderen met een onderwijsachterstand (verder) achterop raken.*

De publieke infrastructuur overeind houden

Inventariseer en definieer wat in jouw gemeente tot de sociale basis en publieke infrastructuur behoort. Wat is cruciaal voor de lokale samenleving? Denk daarbij aan voorzieningen op het gebied van armoede en (jeugd)zorg; aan het open houden van de werkbedrijven en vormen van dagbesteding; aan culturele initiatieven, bibliotheek, musea, podia en festivals; aan verenigingen, die het bindmiddel vormen van onze samenleving, van sport tot carnaval; en aan zwaar geraakte sectoren als de horeca en evenementenbranche.

Mogelijk maatregelen:

- *Maak een noodpot voor instellingen, ondernemers en verenigingen in de knel;*
- *Laat leges, precario en lokale lasten (nu) niet betalen;*
- *Geef verenigingen en instellingen die bij de gemeente huren vrijstelling zolang ze gesloten zijn;*
- *Initieer het gesprek tussen pandeigenaren, en ondernemers of culturele instellingen, die financieel in de knel zitten;*
- *Voer het gesprek niet alleen over financiële hulp, maar help vooral ook bij het inventariseren van mogelijkheden om het verdienvermogen te vergroten;*
- *Zorg ervoor dat de werkbedrijven en organisaties voor dagbesteding, ondanks hun verlies aan inkomsten, niet omvallen;*
- *Accepteer een lagere subsidieprestatie.*

Benut de crisis voor innovatie

Samenwerking, die voorheen moeizaam tot stand kwam, blijkt nu ineens heel goed mogelijk. Het ziekenhuis en de wijkzorg weten elkaar nu wel vlot te kunnen vinden. De schakels tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid om kinderen in arme gezinnen van een computer te voorzien, waren binnen de kortste keren opgezet. En of het nu gaat om de boa's, die op stap gaan met de leerplichtambtenaren, of de in bijzonder korte tijd uit de grond gestampte regelingen voor zelfstandigen: het zijn stuk voor stuk positieve veranderingen.

Houd dat vast en benut deze bijzondere tijd voor verandering van de samenwerking met het bedrijfsleven en publieke partners, en voor het verbeteren van de werkwijze van de eigen organisatie. Flexibiliteit, ontschotten, maatwerk en snel handelen zijn cruciaal.

Mogelijke maatregelen:

- *Bied met maatwerk de horecaondernemers per horecazone letterlijk ruimte voor ondernemen buiten de bestaande kaders;*
- *Wees voor de duur van de crisis flexibeler met de openingstijden;*
- *Moedig samenwerkingsverbanden tussen horeca, culturele instellingen en verenigingen aan;*
- *Laat culturele instellingen samen optrekken en schakel met congreslocaties, die beschikken over vierkante (kilo)meters aan lege ruimte;*
- *Initieer het gesprek tussen de voedselbank en andere maatschappelijke initiatieven om armoede te bestrijden, zodat er niemand buiten de boot valt en de voedselbank haar waardevolle werk kan blijven doen;*
- *Richt een investeringsfonds op om maatschappelijk initiatief aan te moedigen.*

Zekerheid tot norm verheffen

De afgelopen jaren zijn economie en overheid meegesleurd in de ideologie van doorgeslagen flexibilisering. De honderdduizenden zzp'ers en werknemers met flex- en nulurencontracten, die in één klap hun inkomen zagen verdampen, zijn het kind van de rekening. Tegelijkertijd zien we dat de overheid in de ergste crisissituatie uiteindelijk bijspringt als er niet in zekerheid is voorzien.

Het is zaak daar nu lering uit te trekken. Het moet fatsoenlijker en eerlijker. Allereerst door nodeloze onzekerheid uit te bannen en zelf het goede voorbeeld te geven. De lokale overheid heeft gemiddeld een op de acht werknemers in de zogenaamde flexibele schil, en ook bij de door ons gesubsidieerde of aanbestede partners is flex in grote mate aanwezig. Wij zeggen: dring dat terug en verhef zekerheid tot de norm.

Mogelijke maatregelen:

- *Roep op tot het afbouwen van de flexibele schil en het versterken van de vaste formatie;*
- *Beperk dit niet tot alleen de eigen organisatie: neem dit ook op in inkoopvoorwaarden en subsidievoorwaarden.*

Sterkste schouders de zwaarste lasten

De ontwrichting is groot, de maatschappelijke schade omvangrijk en de duur van de coronacrisis is onbekend. We zullen ons dus moeten opmaken voor een ander type samenleving. Hulp bieden met de lange adem betekent onder meer, dat we langdurig de schaarste moeten verdelen.

De overheid kan niet alle kosten alleen dragen. We bieden ruimhartig hulp, maar kijken ook naar de (terug)verdiencapaciteit. Het kan niet zo zijn, dat schulden collectief gedragen worden, terwijl winsten geheel privaat blijven. Als bedrijven en culturele instellingen in een normale economische situatie winst maken, moet renteloze en geleidelijke terugbetaling het uitgangspunt zijn. Bij instellingen en organisaties die dat verdienvermogen niet hebben is ruimhartigheid geboden. Een generieke kwijtschelding van de ozb voor alle ondernemers is geen goed idee. Voor sectoren die door de coronacrisis zwaar in de problemen zijn gekomen, zoals de horeca, kan de ozb wel uitgesteld en langjarig gespreid terugbetaald worden.

Mogelijke maatregelen:

- *Langjarige renteloze terugbetaling van noodgelden en uitgestelde lasten voor ondernemers en culturele instellingen, die in de normale economie gezonde winst draaien;*
- *Kwijtschelding als er in de toekomst geen verdienvermogen is, zoals bij sportclubs, muziekscholen en kleine culturele instellingen;*
- *Maak afspraken met partijen die al subsidies hebben ontvangen voor het organiseren van grote en kleine evenementen om deze subsidie niet in te leveren maar door te schuiven naar een later moment om zo het evenement toch uit te kunnen voeren.*

Werk, werk, werk

Veel werknemers en zzp'ers zullen hun baan kwijtraken. Deze groep nieuwe werklozen willen we snel weer aan het werk helpen en niet pas als zij in de bijstand zijn aangeland. Ook hier doen we het eerlijk en fatsoenlijk. Oude ideeën als de instroom en uitstroom aanpakken worden in ere hersteld. We voorkomen dat deze groep haar deskundigheid verliest en investeren in (bij)scholing. Daarom bouwen we de werkgeversservicepunten om naar servicepunten voor werknemers en werkgevers. De aandacht zal daarbij deels worden verlegd naar de 'bemiddelbare' groep zonder de aandacht voor mensen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt te verliezen.

Mogelijke maatregelen:

- *Ombouwen werkgeversservicepunten naar servicepunten voor werknemers en werkgevers;*
- *Extra middelen voor begeleiding naar werk;*
- *Invoering publieke banen voor maatschappelijk relevante functies.*

De anderhalvemeterdemocratie uitvinden

Nu de samenleving zich met al die hartverwarmende initiatieven van de afgelopen weken heeft opgericht, zou het voor het vertrouwen fruiskend zijn om ons als lokaal bestuur terug te trekken

en in ons eentje de nieuwe werkelijkheid vorm te geven. Herdefinieer de wereld tijdens en ná corona door de verschillende keuzes die voorliggen met inwoners, maatschappelijke instellingen en ondernemers te bespreken. Bouw niet alleen een anderhalvemetersamenleving en -economie, maar bovenal een anderhalvemeterdemocratie. Benut de kracht van het maatschappelijk initiatief en versterk haar.

Mogelijke maatregelen:

- *Betrek publieke partners, maatschappelijke en culturele instellingen, ondernemers en verenigingen actief bij het opstellen van steunmaatregelen voor de lange termijn;*
- *Neem contact op met hartverwarmende maatschappelijke initiatieven hoe zij hun rol zien na de uitbraakfase binnen de anderhalvemetersamenleving;*
- *Onderhoud als PvdA'er warme contacten met maatschappelijke initiatieven en ondernemers. Als de deur van de (lokale) overheid voor hen soms dicht blijft, kan die van ons open blijven staan.*

Anticyclisch investeren

Met woningbouw, investeringen in de infrastructuur en de ontwikkeling van bijvoorbeeld een spoorzone of verouderd bedrijventerrein tot nieuw woongebied maken we de gemeente sterker en aantrekkelijker. Een streep trekken door dit soort plannen zal de crisis enkel verdiepen. De financiële speelruimte bepaalt het kader: wanneer er vanuit het Rijk voldoende financiële ruimte wordt geboden en we de kwetsbare inwoners kunnen beschermen en de publieke infrastructuur overeind kunnen houden, is anticyclisch investeren een heel goed idee.

Mogelijke maatregelen:

- *Houd als het financieel kan investeringen overeind en haal ze naar voren;*
- *Schrap pas in investeringen als het een keuze wordt tussen kwetsbare beschermen en bestaande publieke infrastructuur overeind houden óf het doen van nieuwe investeringen;*
- *Denk ook aan zaken als het matigen van je grondprijzen of het inzetten van de reserves van het grondbedrijf;*
- *Haal verduurzamingsinvesteringen naar voren, bijvoorbeeld in de woningbouw;*
- *Kijk samen met je corporatie(s) of investeringen naar voren gehaald kunnen worden.*

Belastingmaatregelen en reserves

Wees terughoudend in belastingmaatregelen en geef het college eerst de opdracht om te kijken naar de optie om de coronalasten buiten de boeken te houden en de lobby richting het Rijk te voeren. Alleen als er geen andere opties zijn en er anders op kwetsbare inwoners en de publieke infrastructuur bezuinigd moet worden, is het verhogen van de ozb een reëel antwoord. Vergelijk je eigen gemeente dan met andere gemeenten met ongeveer hetzelfde aantal inwoners en vergelijkbare karakteristieken. Voor gemeenten met (zeer) lage lasten: durf te bewegen naar een landelijk gemiddeld lastenniveau en monitor de impact van lastenverhogingen voor de kwetsbare doelgroepen. Combineer lastenverhoging voor deze groepen met kwijtschelding/vrijstellingsmogelijkheden.

Kijk ook naar de reserves. Wanneer jouw gemeente die bijvoorbeeld door de verkoop van een energiebedrijf heeft, is het nu de tijd om daar gebruik van te maken. Kijk of je noodfondsen in kan richten om mensen, die buiten de regelingen vallen, enige vorm van soelaas te bieden. Inkomenondersteuning is juist in deze tijd belangrijk om te voorkomen dat mensen schulden (moeten) maken en uiteindelijk in de schuldhulpverlening terecht komen. Kijk ook op basis van de tussentijdse rapportages of er beleidsdoelstellingen of investeringen zijn die je door kunt schuiven naar volgende jaren om geld vrij te maken voor de vorming van een noodfonds.

En verder

- *Voorkom dat hulp wordt geboden op basis van het principe 'wie het eerste vraagt'. Bied hulp op basis van solidariteit;*
- *Neem bij schaarste de ruimte om bijvoorbeeld te kunnen beoordelen of het belangrijker is om ondernemers te helpen door vrijstelling van precariorechten of om de voetbalclub te redden door geen huur te vragen voor dit jaar;*
- *Doe een oproep om solidair te blijven met de verenigingen door niet nu de contributies stop te zetten;*
- *Schaf luxe vormen van dienstverlening af. Je hoeft de paspoorten niet thuis te laten bezorgen. Het onderhoud van de openbare ruimte en wegen hoeft niet altijd en op alle plekken op A-niveau te worden uitgevoerd. C volstaat ook. En begraafplaatsen hoef je niet te subsidiëren.*

Mei 2020

Mede namens partijleider Lodewijk Asscher, partijvoorzitter Nelleke Vedelaar en CLB-voorzitter Leen Verbeek.

Tekst: Pieter Paul Slikker en Jacqueline Kalk

Met dank aan: Hans Adriani, wethouder Nieuwegein, Martijn Balster, wethouder Den Haag, Songül Mutluer, wethouder Zaanstad, en Arie Teeuw, financieel deskundige overheidsfinanciën

Eindredactie: Jan Erik Keman